

בענין חמר מדינה לד' כוסות

מעשה שנודמנו מרן הגר"ז עם אחיו הגאון רבי משה ומשפחותיהם בעיר חאסלאוויטש בחג הפסח, הימים היו ימי מלחמה, והיתה אפשרות להשיג יין לארבעה כוסות רק עבור אחד מבני המשפחה, אבל חמר מדינה יָקְלוּ להשיג

סברת הרמ"א (סימן תפג ס"א) דאפשר לצאת ידי חובת ארבע כוסות בחמר מדינה, כיון דהוי כשאר כוסות של ברכה דאפשר לצאת בחמר מדינה. ולפי"ז העלו האחים הגאונים שאין מעלה יתירה כלל בין כשהאחד יברך על היין ויוציא את כל בני הבית בחובת ארבע כוסות מזה כשכל אחד מבני הבית יצא ידי חובתו בשתיית חמר מדינה, שהרי בשני האופנים מתקיים עיקר המצוה של ארבע כוסות, שהיא לומר את הברכות וההגדה וההלל על הכוסות.

אולם לאחר שדנו בדבר החליטו שמכיון שהרמ"א (שם) כתב, דיש אומרים שבכוס הראשון של ארבע הכוסות שהוא גם כוס של קידוש אין יוצאים בחמר מדינה, מוכח דדיעה זו ס"ל שחיוב ד' כוסות הוא דין "שתיית" הארבע כוסות, וכדי לחוש לשיטה זו פסקו שבכוס הראשון שהוא כוס של קידוש אכן יברך אחד על היין ויוציא את האחרים והשומעים לא שתו כלל. ושאר ג' הכוסות שתו כולם חמר מדינה. (כתבי תלמידים)

עבור כל אחד, ודנו הי מינייהו עדיף. והעלו, על פי חידושו של אביהם מרן הגר"ח בדברי התוס' בריש פרק ערכי פסחים (דף צט, ב. בד"ה לא יפחתו לו מארבע כוסות) שכתבו וז"ל: מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבני ולבני ביתו כי אם לעמו, והוא מוציא את כולם בשלו, וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם וכו'. עכ"ל. ותמה מרן הגר"ח, דמה ענין ארבע כוסות לקידוש של כל השנה, דהרי בקידוש המצוה היא הברכה בלבד והיא תורץ הקידוש, ובברכה הדין הוא דשומע כעונה ויכול האחד להוציא את חברו, אבל בארבע כוסות עיקר המצוה היא "שתיית" הארבע כוסות, ומה שייר להוציא בזה. וכיאר מרן הגר"ח, דמוכח מזה, דהתוס' סוברים, דגם בארבע כוסות אין עיקר המצוה בשתיית הכוסות רק הברכות ואמירת הגדה וההלל שעל הכוסות, והוי דוגמת קידוש של כל השנה ושאר כוסות של ברכה ולכן יכול האחד להוציא את חברו, ע"כ. ולכאורה זו גם